

УДК 343.624 (045)

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАЦІВНИКА
ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Болдарь Г.Є., Душа А.А.

Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я

України, м. Харків, Україна

socpharm@nuph.edu.ua

У статті розкрито поняття та види спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, висвітлено способи закріплення ознак спеціального суб'єкта у кримінальному законі. Узагальнено ознаки фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. Охарактеризовано склади правопорушень, спеціальним суб'єктом яких в диспозиціях статей Кримінального кодексу України прямо вказано фармацевтичного працівника.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, фармацевтичний працівник, неналежне виконання професійних обов'язків, фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів.

Вступ. Однією з найважливіших завдань держави сьогодні є забезпечення доступу населення до ефективних, якісних і безпечних лікарських засобів (ЛЗ). Саме тому сучасна система охорони здоров'я в Україні неможлива без такої важливої складової, як належна фармацевтична допомога. У зв'язку з цим особливої уваги потребує розгляд проблемних питань кримінальної відповідальності фармацевтичних працівників.

Метою роботи стало виділення та аналіз основних ознак фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення.

У процесі дослідження було використано наступні **методи** наукового пізнання: контент-аналіз, *логіко-догматичний, діалектичний, герменевтичний*, узагальнення, систематизація.

Результати дослідження. Кримінальним правопорушенням є передбачене Кримінальним кодексом України (КК) суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 11 КК) [1].

Відповідно до ч. 2 ст. 18 КК України спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Таким чином, для притягнення до кримінальної відповідальності за такі правопорушення потрібно встановити крім трьох загальних ознак суб'єкта кримінального правопорушення (фізична особа, осудна, досягнення певного віку) ще й додаткову (спеціальну, специфічну) ознаку.

В кримінально-правовій доктрині виділяють два способи закріплення ознак спеціального суб'єкта кримінального правопорушення в диспозиціях статей Особливої частини КК. Першим способом є пряме зазначення специфічної ознаки особи безпосередньо в диспозиції. В науковій літературі такий вид спеціальних суб'єктів називають нормативними.

Аналіз Особливої частини КК України дозволяє виділити склади кримінальних правопорушень, спеціальним суб'єктом яких у статтях КК прямо названо фармацевтичного працівника: 1) неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК України); 2) неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 КК України); 3) фальсифікація ЛЗ або обіг фальсифікованих ЛЗ (ст. 321-1 КК) [1].

Другий спосіб полягає в тому, що вказівка на спеціальну ознаку суб'єкта правопорушення відсутня в тесті закону, тобто він прямо не названий, але

наявність такої специфічної додаткової ознаки (властивості) впливає з характеру, змісту діяння, тобто визначається на підставі аналізу об'єктивної сторони. Таких спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення називають фактичними. Наприклад, на підставі аналізу диспозиції ст. 320 КК стає зрозумілим, що фармацевтичний працівник може вчинити порушення правил відпуску наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Крім того, можна класифікувати способи закріплення ознак спеціального суб'єкта залежно від виду складу злочину за критерієм ступеню суспільної небезпечності. Зокрема, ознаки спеціального суб'єкта можуть бути вказані при описі: 1) основного складу кримінального злочину (в частині першій статті КК); 2) кваліфікованого (особливо кваліфікованого) складу (частина друга або третя). Прикладом першого способу є ст. 131 та ст. 140 КК України, в частинах перших яких встановлена відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків медичним та фармацевтичним працівниками.

В якості прикладу другого способу може слугувати ст. 321-1 КК України. У цьому випадку за ч. 1 321-1 КК України за фальсифікацію ЛЗ або обіг фальсифікованих ЛЗ несе загальний суб'єкт – осудна фізична особа, яка досягла 16 років. Медичний та фармацевтичний працівник визначені як спеціальні суб'єкти цього злочину у ч. 2 цієї статті. Такий підхід має свої правові наслідки. Вони полягають у тому, що до фармацевтичного працівника не можуть бути застосовані передбачені у ч. 4 ст. 321-1 КК спеціальні умови звільнення від кримінальної відповідальності за це правопорушення, наприклад, добровільна здача фальсифікованих ЛЗ, вказівка на джерело їх придбання, сприяння розкриттю злочину. Хоча всі ці обставини суд відповідно до ст. 66 КК може визнати такими, що пом'якшують покарання [2, 3].

Вивчення сталої судової практики про притягнення до кримінальної відповідальності медичних працівників за ст. 140 КК України свідчить про те, що належність суб'єкта злочину до цієї категорії спеціальних суб'єктів

доводиться документом, що підтверджує факт призначення особи з медичною освітою на відповідну посаду, яка зазначена у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. «Охорона здоров'я», затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ) від 29.03.2002 р. № 117 [4].

В цьому Довіднику містяться також і кваліфікаційні вимоги до посад фармацевтичних працівників. Перелік посад фахівців з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я затверджено наказом МОЗ від 28.10.2002 р. № 385 (в редакції від 29.11.2023 р. № 2034).

До посад фахівців з фармацевтичною освітою відносяться наступні: 1) керівники фармацевтичних (аптечних) закладів та їхніх підрозділів (завідувач аптеки (у селах, селищах та селищах міського типу), завідувач аптечного пункту, заступники (завідувача, начальника); 2) асистенти фармацевтів (асистент фармацевта, лаборант (фармація) [5].

Цим же наказом МОЗ України затверджено також і Перелік посад фармацевтів у закладах охорони здоров'я. Відповідно до цього нормативно-правового акту (НПА) посадами фармацевтів є наступні: 1) керівники фармацевтичних (аптечних) закладів та їх заступники (завідувач аптеки, завідувач аптечного складу (бази), заступники з числа фармацевтів (завідувача аптеки, аптечного складу (бази); 2) керівники структурних підрозділів (завідувач відділу аптеки, завідувач відділу аптечного складу (бази), завідувач лабораторії з контролю якості лікарських засобів); 3) фармацевти (старший фармацевт, фармацевт, фармацевт-аналітик, фармацевт клінічний, фармацевт-косметолог, фармацевт-токсиколог, фармацевт-інтерн).

Висновки. Медичний та фармацевтичний працівник як суб'єкти кримінальних правопорушень не є синонімічними поняттями. Належність особи до такої категорії спеціального суб'єкта злочину, як «фармацевтичний працівник», підтверджується тим, що вона наказом керівника призначена у закладі охорони здоров'я на одну з посад, які вказані у Переліку посад фахівців

з фармацевтичною освітою або у Перелік посад фармацевтів, затверджених наказом МОЗ від 28.10.2002 р. № 385. Кваліфікаційні вимоги до освіти, спеціалізації, проходження інтернатури, задання та обов'язки, а також знання, які повинна мати така особа для здійснення професійної діяльності на відповідній посаді, визначені у наказі МОЗ від 29.03.2002 р. № 117

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
2. Болдарь Г.Є. Імплементация положень Конвенції Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я, у кримінальне законодавство України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 53. С. 101-105. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc53/20.pdf> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Душа А.А., Болдарь Г.Є. Аналіз кримінально-правового статусу фармацевтичного працівника як спеціального суб'єкта фальсифікації лікарських засобів. *Матеріали звітної конференції студентів наукових груп та студентського наукового товариства ННІПФ про стан виконання наукових робіт «Здобутки студентства НФаУ»* (23 січ. 2020 р., м. Харків). Харків: НФаУ, 2020. С.44.
4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#n2257> (дата звернення: 05.04.2024).
5. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських посад, посад фармацевтів, посад фахівців з фармацевтичною освітою, посад професіоналів у галузі охорони здоров'я, посад фахівців у галузі охорони

здоров'я, посад професіоналів з вищою немедичною освітою у закладах охорони здоров'я та посад професіоналів з вищою немедичною освітою, залучених до надання реабілітаційної допомоги у складі мультидисциплінарних реабілітаційних команд в закладах охорони здоров'я : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-02#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

Abstract

The article reveals the concept and types of a special subject of a criminal offence, and highlights the ways of enshrining the features of a special subject in criminal law. The features of a pharmaceutical professional as a special subject of a criminal offence are generalised.

There are described the corpus delicti of offences where a pharmaceutical professional is expressly mentioned as a special subject in the dispositions of the articles of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: criminal offence, special subject of a criminal offence, pharmaceutical professional, improper fulfilment of professional duties, falsification of medicinal products or trafficking in falsified medicinal products.